۶ـ مبنی براینکه میرزا احمدخان حیدری مامور تفتیش و رسیدگی معاملات حالیه جنگلهای سواحل بحرخزر وعمل (کوسیس) شده است وزارت فوائد عامه تقاضا نموده که یکهزار ودویست تومان مواجب دو ساله دیوانی او پرداخته شود و زود تر بمحل ماموریت برود لیکن کمیسیون چنین رای میدهد که مواجب دیوانی مشار الیه بموجب قرار داد وزارت مالیه پرداخته شودو از برای ماموریت او وزارت فواید عامه مخارج علیحده پیشنهادنماید تا ازطرف مجلس مقدس تصویب شودپس ازمذاکرات رای گرفته وباکثریت تصویب شد که برای مصارف ماموریت او وزارت فوائد عامه بقدر لزوم مبلغی پیشنهاد نماید .

۷ — اینکه در خصوص حقوق مؤدب الممالك اللهباشی که درسنه قوی ئیل جز ومخارج سلطنتی محسوب وهمانوقت پنجاه تومان در جزو حشو حقوق او منظور نکرده بودند وباینواسطه دفتر پنجاه تومان را توقیف نموده وزارت مالیه بتصویب مجلس مینماید و کمیسیون چون از حشو افتاده مجدداً برقرار کردن اورا صلاح نمیداند دراینخصوص رأی گرفته باکثریت پیشنهاد کمیسیون تصویب شد .

(دراینموقع ازطرف رئیس ربع ساعت اجازه تنفس داده مجدداً جلسه تشکیل شد .)

استعفا نامه آقایان وحیدالملك وفهیم الملك و شاهزاده ابوالقاسم میرزا از کمیسیون اعتبارنامه‌ها قرائت وگفته شد بموجب نظامنامه داخلی مجلس رسیدگی باعتبارنامه‌ها راجع بشعب است .

راپورت کمیسیون داخله راجع بعضویت ارامنه درانجمن ایالتی آذربایجان وتلگراف سابق انجمن ایالتی آذربایجان وجواب هیئت مدیره قرائت شد رأی کمیسیون براین بود که موقة یکنفر از ارامنه برای عضویت درانجمن انتخاب نمایند پس ازمذاکرات لازم درینخصوص بطوری که کمیسیون رأی داده بود باکثریت تصویب شد که یکنفر موقتة برای عضویت انجمن انتخاب نمایند

راپورت کمیسیون مبتکرات راجع بطرح قانونی آقای وکیل الرعایا در باب روده قرائت وازطرف کمیسیون اظهار شده بود که در این خصوص بطلان و ابقای امتیاز سابق ازوزارت مالیه سؤال شود پس از رسیدن جواب در مجلس پیشنهاد ومطرح شور گردد درخصوص طرح قانونی آقای میرزا اسدالله خان بانضمام راپورت کمیسیون مبتکرات قرائت ودرخصوص قبول توجه وعدم آن رأی گرفته باکثریت قابل توجه بودن آنمجلس تصویب نمود .

صورت استیضاحات وسؤالات که روز شنبه ۲۴ باید از وزراء بشود قرائت شد

جواب وزارت داخله و اظهاری که از هیئت رئیسه درخصوص اطفال یتیم شده بود بالایحه آقای حاج سیدنصرالله قرائت شد (رئیس — جلسه آتیه را بروز شنبه ۲۴ ودستور آنجلسه را بقرار ذیل اعلام نمود .

سؤالات واستیضاحات از وزراء — اگر وقت باشد راپورت کمیسیون عدلیه — وراپورت کمیسیون معارف وراپورت کمیسیون پست و تلگراف مجلس سه ربع ازشب گذشته ختم گردید .)

صورت مذاکرات مجلس یوم شنبه ۲۴ شهر محرم الحرام ۱۳۲۸

مجلس سه ساعت ونیم قبل از غروب منعقد گردید معاضدالملك صورت مجلس جلسه قبل را قرائت کرد

رئیس — ملاحظهٔ هست؟ (گفتند خیر) رئیس که آقای مستشارالدوله باشد صورت مجلس را امضاء نمودند راپورت شعبه دویم در خصوص رسیدگی باعتبارنامه آدینه محمدخان قرائت شد مبنی بر اینکه بموجب دوطغرا تلگراف امیراعظم وتصدیق انجمن نظار استراباد انتخاب آدینه محمدخان بموجب نظامنامه شده است .

رئیس ـ دراینخصوص مخالفی نمی‌بینم معذلك لازم است رأی بگیریم موافق این راپورت هر کس نمایندگی ایشانرا تصویب میکند قیام نماید (باتفاق قیام نمودند .)

اسدالله میرزا — بنده لازم میدانم دو کلمه از ورود ایشان اظهار مسرت وخوشبختی بنمایم زیرا ورود ایشان ورود ایل جلیل ترا کمه است ورود ایل تراکمه درمجلس اتحاد و اتفاق در کلمه مبارکه اسلام واستقلال مملکت است وضمنا لازم میدانم در این مجلس مقدس وکبری تشکری ازنواب والا آقای امیراعظم بنمایم که در واقع اقدامات ایشان موجب همه قسم رضایت از ایشان است که زحمت کشیده و نماینده تراکمه را صحیحاً انتخاب کرده فرستاده است و حکومت مازندران هنوز نماینده مازندران رانفرستاده است در صورتیکه معلوم است بچه درجه بین اینها فرق است وبنده هیچ دلیلی جزاهمال نمی بینم .

رئیس — گویا تقصیر حاکم مازندران هم نباشد بعلت اینکه تاخیر در فرستادن نمایندگان مازندران علتش آن اختلاف درآن محل انجمن ولایتی است که در بارفروش باشد یا در ساری آن مناقشه اگر رفع شود نماینده آنجا هم خواهد آمد .

(ذکاءالملك ـ تلگرافی از تبریز بعنوان وزیرداخله رسیده بود قرائت کرد مبنی بر اینکه رحیمخان درروز بیستم فرار کرده و محرمانه رفته است وایلات بهیچوجه با او مساعدتی نکرده اند هاشم میرزا تلگراف دیگری از سالامی بعنوان وزیرداخله رسیده بود مبنی براینکه رحیمخان فرار کرده در خرقان است اظهار میدارد که چنانچه اطمینان جانی بمن بدهند دوپسر دارم یکی رادر طهران ویکی را درتبریز میگذارم وآنچه بغارت برده ام پس میدهم تکلیف باوزیر است این تلگراف رانیز وزراء بمجلس فرستاده بودند که هرچه مجلس امرنماید اطاعت شود .

رئیس ـ دراین موقع واقعاً هرچه ازاقدامات مجدانه رؤسای قشون دولتی تشکر بکنم کم است خصوص ازمجاهدت سردار بهادر ومسیو پیرم خان که خیلی سزاوار تشکر است زحمات ایشان گرچه سابق از طرف مجلس اظهار تشکری از ایشان تلگرافاً شده است لکن درمقابل این فتوحات عظیمه هم لازم است اظهارمسرت وتشکری از کلیه رؤسای آنها وافراد آن اردو بشود .

معاضدالملك — لایحهٔ است که آقای معتمدالتجار درلزوم اظهارتشکر اززحمات سرداران اردوی دولتی نوشته اند [خود معاضد الملك لایحه راقرائت کرد که مبنی بود برتشکر از زحمات سرداران اردو مخصوصا سردار بهادر ومسیو پیرم خان وشجاع الدوله وجان محمدخان کرمانشاهی و امیراعظم دراستراباد وغیره .]

مصدق الممالك ـ خیلی جای تشکر است اقدامات ایشان واز این تلگرافات که قرائت شد خیلی تشکر از وزرا و سرداران اردو باید داشته باشیم لکن مسئله رحیمخان یك مسئله است که تا یك مرهم عمده بزخم اهل اردبیل گذاشته نشود تشفی ازبرای ما حاصل نخواهد شد .

وکیل التجار ـ این اقدامات مجدانه حضرات سرداران و امراء قشون دولتی ثابت ومدلل کرده است که هنوز آنخون ایرانیت ومردانگی و جوان مردی حقیقی هنوز دراهالی ایرانی هست و بکلی از بین نرفته است ودر موقع خودش بروز میکند در این موقع با آن شهرت برود درغربت با آن شرارت سوارهای رحیمخان در مقابل اینطور جان بازی کردند ومجاهدت نمودند حالا گمان نمیکنم باین درجه رسانیده اند دیگر جای عفو از برای رحیمخان باقی نباشد بااینهمه شرارتها که کرده جای عفو باقی نگذاشته است و باید مجازات اعمال خودش را ببیند .

افتخار الواعظین ـ تشکر میکنم ازاین که بحمدالله ریشه فتنه وفساد بحمدالله کنده شد و در هیچ تاریخی از تواریخ عالم دیده نشده است که در مملکتی یك همچو انقلابی پیداشده بتوانند وزراء آن انقلاب را باین زودی مبدل بیك امنیت تامی نمایند حالت اولیه را اعاده نمایند ود رواقع امروز عید بزرگی است برای ما وامروز آنروزی است که بتمام دنیا اظهار کنیم که امنیت درمملکت ماقائم است وامروزی است که دیگرجای هیچ دست آویز نیست و روزی است که میگوئیم آندولت وفا بعهد خودش بنماید وقشون را ازمملکت ما خارج نماید .

معاضدالملك تلگرافیکه سالامی وزرا کرده بوده ووزراء بمجلس فرستاده بودند وکسب تکلیف کرده بودند بنده لازم میدانم نزدخود آنها فرستاده شود وهرچه صلاح دانند عمل نمایند .

رئیس ـ بلی صحیح است و گویا اختلافی هم در اینخصوص بین وزراء ووکلا نباشد و شرارت او در مدت پنجاه سال بهر کسی معلوم است .

وزیر زاده ـ معلوم است باید همین قسم که گفتند امور از مجرای خودش بگذرد لکن رحیم خان واخلاف اورا هم باید ریشه کن نمود .

رئیس ـ البته خاطر آقایان مسبوق است که درچندی قبل حریقی دراسلامبول واقع شد و ضمناً پارلمان هم بالتمام سوخت دراین خصوص لازم است ازطرف مجلس یك اظهار تأسفی ازوقوع این قضیه بشود نسبت بپارلمان گرچه تاخیر شده است لکن علت تاخیر این بود که توضیحات کتبی خواسته بودیم از وزارت امور خارجه همینقدر معلوم شد که فقط حریق شده است وتلفات جانی نبوده است یکی هم مسئله طغیان است درپاریس که خیلی اسباب خسارت برای دولت فرانسه واهالی پاریس شده است که

آب گرفته است شهر پاریس را و خیلی بالا آمده است دراین‌موقع هم‌لازمست اظهار تأسفی‌درمجلس بشامبر فرانسه‌نوشته شود .

ناصر الاسلام - دراین‌موقع که اینخسارات کلی باهالی آنمملکت وارد شده است خوبست‌دفتر اعانه باز کرده اعانه گرفته شود .

رئیس - ملاحظه بفرمائید خساراتی که تا بحال بایران وارد شده بحدیست بلکه ما خودمان الان محتاج اعانه هستیم .

حسنعلی خان — این مسلم است که تمام افرادبشر درحقوق بشری ازغنی وفقیرمتساوی بحقوق هستند غنی بقدری که می‌تواند فقیر بقدری که می‌تواند لکن برتمام دنیا امروزمعلوم است که ما درچه درجه از بی چیزی هستیم لکن این ملت نجیب می‌خواهد حیات خودش را اظهار نماید ولو اینکه هزار تومان بتواند اعانه بدهد بدنیست بلکه اظهار حیات خودش را نموده است وبنده پیشنهاد میکنم که‌لازم است دفتراعانه‌بازشودوهرقدرممکنست اعانه بدهند .

تقی‌زاده — در پیشنهاد ها فقط اظهار تأسفی ازطرف مجلس بپارلمان عثمانی را تصدیق می کنم برای اینکه روابط بین پارلمان عثمانی و ایران هست وروابط بین شامبر واین مجلس نیست از روزی که مجلس افتتاح شده است از شامبر به مجلس‌خبری نرسیده است درخصوص گرفتن اعانه فقط باظهار نمی شود باید رأی گرفت آنهم لازم است از صدی هشتاد باردبیل بفرستند و صدی بیست بپاریس .

رئیس - لازم است عرض کنم درموقع‌افتتاح مجلس پارلمان فرانسه بازنبود و پس‌از افتتاح اول ازطرف رئیس شامبرتبریك بمجلس گفته شد.

تقی‌زاده - ازطرف‌وزیر امور خارجه‌فرانسه بود نه‌ازطرف شامبر .

(رئیس‌وحاجی سید نصرالله هردواظهارکردند که‌از طرف رئیس پارلمان فرانسه بود بمجلس.)

آقاسیدحسین‌اردبیلی - درخصوص‌اظهار تأسف‌نسبت بپارلمان‌عثمانی چون‌خسارتی بر پارلمان وارد شده لازم است اظهار تاسف بشود وامانسبت بفرانسه‌معلوم‌نیست‌به‌پارلمان خسارتی‌وارد شده‌یاخیر . درصورتی که خسارتی وارد شده باشد چون ارتباطی بین شامبر و مجلس نیست اظهار شود در خصوص‌دفتر اعانه‌هم بنده عرض میکنم باین‌فلاکت امروزی ما خیلی قبیح است اعانه بدهیم برای با ثروت ترین ممالك .

رئیس — اینمسئله از موضوع مجلس خارج است فقط بنده یك اطلاعی دارم وآن تلگراف هم که نوشته شد درآنجا خوانده خواهد شد واینرا هم عرض میکنم که روابط بین شامبر و مجلس هست و اینکه آقا سید حسین فرمودند در اسلامبول خسارت بپارلمان وارد شده است پس باید اظهارتأسف کرد ودر شامبر معلوم نیست خسارتی وارد شده باشداین نه بملاحظه ورود خسارت بخود شامبر است بلکه در واقع اظهارهمدردی وتأسف است ازلسان ملتی بملت دیگر بتوسط مجلس .

تقی‌زاده - درخصوص نوشتن بشامبر فرانسه باید رأی گرفت .

رئیس — بدواً من یك‌اطلاعی دادم لکن‌چون بعد مخالفتی‌شنیده شد لازم است رأی بگیریم‌هرکس تصویب میکند اظهار تأسفی ازطرف مجلس بشامبر فرانسه نوشته‌شود قیام نماید (اغلب‌قیام نمودندا کثریت حاصل‌شد) (راپورت کمیسیون عدلیه‌در خصوص‌قانون قبول ونکول بروات‌تجارتی قرائت شد مشعربراینکه کمیسیون با حضور وزیر عدلیه تشکیل شد پاره اصلاحات در اصل قانون شده است در خصوص تعبیر عبارت شاهزاده اسدالله میرزا وچند نفر دیگر اظهار داشتند که لازم است‌اصل عبارتیکه وزیرعدلیه بمجلس آورده است نیز بااینکه اصلاحات شده است طبع نمایند آقاشیخ ابراهیم مخبر کمیسیون اظهار داشت در کمیسیون عدلیه اولا در این اصلاحات‌خود وزیر حاضر بوده واین اصلاحات باحضور ایشان‌شده است پس این عبارات در واقع چیزی است که وزیر فرستاده است چون او هم تصویب کرده است لکن اساساً یکمطلب باید معین شود در امروز چون در کمیسیون عدلیه بالخصوص‌ممکن است یك کتاب‌بزرك قانون عدلیه رجوع شود ودر این کتاب البته‌اصلاحات خواهد شد آنوقت یك کتاب اصل ویك کتاب‌تصحیح شده نمیشود طبع کرد واین اسباب اشکالات فراهم خواهد شد لازم است همین امروز معلوم شود.

ناصرالاسلام اظهار کرد باید هردو طبع شود

رئیس - چون دراین‌لایحه بخصوص‌وزیرعدلیه حاضر بوده است لازم نیست طبع شود حالا اگرلازم میدانید شروع بشور در مواد آن بشود خوبست‌رأی بگیریم (گفتند لازم است شور شود درمواد آن و رأی‌بگیرید.)

رئیس — رأی میگیریم دراینکه داخل‌مباحثات ماده بماده بشویم اگرمجلس‌تصویب میکند قیام‌نمایند (اغلب قیام نمودند وشروع بمذاکرات درمواد آن‌شد پس ازمقداری قرائت ومذاکره چون رئیس الوزراء وزیر جنك ووزیر داخله ووزیر مالیه ووزیر پست و تلگراف ومعاون وزارت امور خارجه حاضر بودند آقا میرزا اسمعیل نوبری وحید الملك اظهار نمودند که دردستور جلسه نوشته بود موضوع اصل سئوالات واستیضاحات از وزراست واگر وقت ماند قرائت قانون قبول و نکول بروات است پیشنهاد میکنم که بقیه این شور بماند روز سه شنبه وشروع بسئوالات و توضیحات‌شود.

رئیس — پس بقیه مذاکرات و شور را میگذاریم برای جلسه آتیه روز سه شنبه ودرهمین‌جا مذاکرات‌را ختم‌مینمائیم‌آقای وزیر زاده استیضاحی ازجناب وزیر امور خارجه درباب اقامت‌قشون‌روس در ایران داشتند اظهار نمایند.

وزیرزاده — وزیر امور خارجه ما البته فراموش فرموده اند درموقعیکه کمیسیون‌عالی منعقد بود نمایندگان ملت کتباً وشفاهاً از وزیر امورخارجه خواستند که هرچه زودتر در اعاده قشون روس از این خاك اقدامات مجدانه بنمایند و نتیجه اقدامات خودشان را هم بما اطلاع بدهند ایشانهم قول‌صریح دادند که عماقریب خواهند رفت ودلهای افسرده شما شاد خواهد شد لکن متأسفانه می بینیم نصف فعالیت ازقاموس وزارتخانه ما خارج شده قطع نظر ازاینکه بوظیفه شخصی خودشان اقدام نکرده به پیشنهاد نمایندگان ملت هم وقعی نگذاشته چنانچه در اینمدت ازاقدامات مجدانه ایشان هیچ نتیجه نگرفته‌ایم‌اینکه بنده امروز بنام آزادی ایران از وزیر امورخارجه جداً سئوال میکنم که مرا متقاعد کنند که علت اقامت روس دراین خاك چیست مملکتی که‌پس ازاین‌انقلاب دارای‌این‌امنیت وانتظام است چگونه میطلبدمزاجش که یك‌دسته قشون خارجی درآن‌اقامت نمایدوخواهش میکنم اینمطلب را توضیح فرمایند.

ثقة‌الملک معاون‌وزارت خارجه — عرض میکنم وزارت امور خارجه در هر موقع هیچ نکته از نکات تکالیف خود را از دست نداده و در هرموقع اقدامات وتکالیف خودرا بجا آورده وگمان میکنم همین قسم که آقای وزیر زاده فرمودند جناب وزیر مختار روس هم احساسات اهالی ایران رادرعدم رضایت‌بتوقف عساکر روس‌حس‌نموده که ورودوتوقف قشون روس در ایران اسباب پریشانی حواس‌اهالی ایران عموما ونمایندگان محترم ملت خصوصا شده است ومی بینم دسته‌های قشون روس متوالیاً رفته‌اند چنانچه مقداری از تبریز و اردبیل وقزوین رفته‌اند و امیدواریم باقدامیکه وزارت امورخارجه دراینباب کرده اند که عالیجاه آقایان از نتیجه او مسبوق‌هستند اولیای دولت روس هم سراب احساسات مودت آمیز خودرا اظهار داشته ان بقیه هم بزودی بروند.

حاجی‌میرزا رضاخان - بنده در تأیید اظهارات آقای وزیر راده عرض میکنم بموجب قانون اساسی‌وزیر نباید جواب اظهارات نمایندگان راپیش ازیکماه طول بدهد درشهر شوال زمانیکه در کمیسیون عالی منعقد بوده عده از نمایندگان ملت دراینخصوص‌لایحه بوزیرامور خارجه نوشتند وآلان سه‌ماه و۱۷ روزاست که‌این اظهار شده در اینمدت چه اقداماتی کرده‌اند مگر اینکه یکمرتبه آمده‌اند و گفته‌اند که‌من اطمینان میدهم که بقیه خواهند رفت و در اینمدت جواب صریح صحیح بنمایندگان نداده‌اند واینکه معاون وزارت‌خارجه گفت که دسته دسته رفته‌اندبلی‌اینرا ماها شنیده‌ایم لکن نرفته‌اند چاشانرا عوض کرده‌اند از تبریز رفته‌اند بچلفا از قزوین رفته‌اند باردبیل و از این توقف بلکه تبدیل مکان قلوب اهالی متزلزل شده بلکه این مهمانهای ناخوانده ما عرصه را براهالی تنك کرده‌اند واهالی‌ازدیدن هیکل روسها درمعابر موحش‌میشوند وشبها بعضی حرکتها میکنند مجلس نمیتواند درمقابل باین‌حرفها قانع شود که خواهند رفت اجازه میفرمائیدکه قسمت آخر سؤالیکه درماه شوال نوشته شده‌بود بوزیرامور خارجه قرائت‌نمایم (شروع بقرائت یك‌جزء از کاغذ یکم درماه شوال بوزیرامور خارجه که نمایندگان‌حاضر آنوقت نوشته بودند کرد حاصل‌آنکه امضاء کنندگان ذیل‌استدعا میکنیم ثانیه شوال اقدامات خودشانرا در اعاده قشون روس اطلاع‌بدهند ابراهیم)بنده جسارتاً‌عرض میکنم که‌حضرت اشرف وزیر امورخارجه بمجلس هیچ تشریف نیاورده‌اند وآنروز دربین‌جلسه رفتند ومعاون ایشانهم چون تازه‌وارد شده‌اند ازاقدامات ایشان اطلاعات صحیحه ندارند این باید بماند تا خودشان تشریف بیاورند .

معاون‌وزارت‌خارجه- درمطالبیکه‌حاجی خان‌فرمودندبنده سابقه اطلاعاتی‌داشته باشم که در جواب اینلایحه عرضی کنم ندارم‌لکن میتوانم‌عرض کنم بنده‌بیست روزاست بمعاونت ممین شده‌ام‌ودر این چندروزه موافق تحقیقاتیکه کرده‌ام میتوانم

عرض کنم وزارت امور خارجه از وظایفیکه داشته است در این مورد کوتاهی نکرده‌است وچون‌شرح اقدامات وزارت خارجه در دوسیه ضبطاست ممکن است روزدیگر هیئت رئیسه یاعدهٔ را معین نمایند که‌ارائه بدهم بایشان واگر هم لازم بدانند خود ایشانرا احضار نمایند تاتوضیحات بدهند .

رئیس . حالا تشریف میآورند وزیر جنك برای ملاقات سفرا رفته‌اند .

آقاشیخ‌اسمعیل نوبری- اظهارات‌معاون وزارت امور خارجه بنده‌را متقاعد کردبرای اینکه گفت‌من اطلاعات ندارم مطلب معلوم است مگر آنکه انسان بگوید من نمیخواهم‌بفهمم والا چطور میشود در یك چنین امر مهمی اقدامی شده باشد ومعاون وزیر نداند چه اقدامی شده است اینکه معاون ایشان میفرمایند که اینها خواهند رفت‌و این مسلم است این را ماهم میدانیم‌تمام‌دنیاهم میدانند که اینها خواهندرفت ونخواهند ماندولی سئوالیکه ما کردیم برای اینکه علت این طور اقامت‌بعد از اینهمه امنیت‌چیست‌وچه‌اقدامی وزارت‌خارجه‌دررفتن آنها کرده‌وآنهاچه جواب داده‌اندبوزارت‌خارجه.

معاون‌وزارت‌خارجه- گمان میکنم در اینجا یك سهوی شده باشد بنده عرض کردم در مقابل این لایحه‌نمیدانم وزیرامور خارجه چه‌اقدامی کرده است والااقدام کلی‌معین است واین را هم میدانند که‌امروزروابط بین دول چقدر دقیق‌است نمیشودهرچیزی‌راظهار کرددراین‌خصوص‌اقدام‌شده عرض میکنم از کلیه اقدامات ایشان اطلاع دارم لکن در مقابل این لایحه چه اقدام شده است بنده‌نمیدانم .

آقامیرزامحمدنجات — این‌لایحه راوقتی فرستاده پیش وزیر بنده حامل بودم بعد از چند روز جوابی دادندفرمودند در روزنامه‌نجات بنویس که‌درهمین‌پنج‌شش‌روزقشون‌روس معاودت‌خواهد کرد وتا بحال اثری از این وعده معلوم نشده است .

حاجی‌شیخعلی - بنده که باین توضیحات قانع نیستم واینکه فرمودند قدری حرکت‌کرده است ازجمله نقاطی که قشون‌روس درآنجاست‌مشهد مقدس است که ابداً حرکت نکرده‌اند ازآنجاء

معاون‌وزارت‌خارجه -البته‌بعرض‌خواهند رساند که مقدار زیادی ازاین قشون رفته است از قزوین واز اردبیل واز آذربایجان از تمام این‌نقاط رفته است البته می‌دانند قشون روس که باردبیل حرکت کرده بود چهار هزار وششصد نفر بود و حالا بیش از هزار نفر نیست .

مؤتمن‌الملک - بعضی سئوالات می شود ازمعاون وزارت امور خارجه که می گویند من اطلاع ندارم دراینصورت لازم است سئوالات بماند تاخودشان بیایند .

رئیس - در خصوص آن لایحه فرمودند من اطلاع ندارم در یکی دو مسئله سئوالات می کنم معلوم می‌شود شاید وزیر هم تشریف نیاورند والا می‌ماند بجلسه آتیه .

ادیب‌التجار - لایحه مفصلی قرائت کردند مبنی براینکه امنیت امروزه درمملکت بخوبی قائم است وچنانچه دولت بهیه روس قشون خودراخارج ننماید باوعدهٔ که داده است بکلی مخالف نزاکت بین‌الملل خواهد بود .

افتخارالواعظین - دولت بهیه روسیه که سالهاست وداد دوستی با دولت علیه ایران دارند درموقع ورودقشون بموجب بعضی اسنادیکه‌بانجمن های ایالتی وولایتی داده‌اند که اسناد مشعربراین است که هروقت ریشه فتنه و فساد کنده شد و امنیت که درمملکت قائم شد قشون خودراعودت دهند وامروز که در واقع بزرگترین عید ماست وبهمت عالیه صاحبمنصبان غیور ریشه رحیم خان واتباعش کنده وبکلی قلع وقمع شدند وقت است که بآن وعده‌هائیکه آندولت بزرك بما داده‌است وواجب‌الایفاء است وفا نماید وبنده که یکی از نمایندگان ملت هستم بلسان عمومی عرض‌واستدعا میکنم آندولت بزرك بوعده خود وفا نماید وبیش ازاین وجود قشون خودرا دراینجا نخواهند .

منتصرالسلطان - بنده نمیخواهم عرض کنم وزیر امور خارجه هیچ اقدامی نکرده اند لکن اوائلی که بنده وارد شده بودم همین یادداشت را ایشان نوشتم وبهیچوجه جواب داده نشد مگر یك مرتبه آمدند یکقطعه کاغذی بآقای مستشار الدوله رئیس مجلس ارائه کردند وگفتند درهمین‌خصوص است ازایشان سئوال کردیم که چه بود گفتند استطارش لازم است همین قدر است که تایکماه دیگر قشون روس خواهند رفت بیش از این اطلاعی از اقدامات ایشان نداریم همین قدر آقای معاون وزارت امور خارجه می فرمایند اقدامات شده ودوسیه هم حاضر نیست تا اقدامات خودرا ارائه بدهند اگر دوسیه نیست خود حضرت اشرف هستند بفرمایند چه‌اقدامات شده است‌واینکه میفرمایند دسته دسته رفته اند اینطور نیست که رفته‌باشند بموجب‌چیزیکه‌بعضی میگویندمدت‌خدمتشان سرآمده بودوعوض شده‌اندنه‌اینکه بکلی رفته‌باشند چنانچه بنده درموقعیکه درحدود اردبیل بودم یك دسته میرفت یکدسته میآمد مثلا یکدسته از قزوین رفت اتفاقاً در اردبیل اتفاقی افتاد رفتند آنجا و مقدار دیگری هم آمد باردبیل درصورتیکه‌برفرض اردبیل را چاپیدند چه صدمه بآنها یاتبعه آنهاوارد آمدیانزده نفرتبعه دراردبیل بیشتر نداشتند وزیاد ازصد نفر قزاق محافظ آنها بود دراینصورت هیچ مستمسکی دردست ندارند واز آقای علاء السلطنه باید توضیحات خواسته باین نمی شود قناعت کرد که دوسیه حاضر نیست .

معاون‌وزارت‌خارجه - بنده عرض‌میکنم ازوزارت‌خارجه دراینباب هیچ‌تسامح نشده‌است واز وظیفه‌خود تغافل نکرده‌است وممکن‌است‌دوسیه‌خودش را بیاورد و ارائه بدهد و عرض میکنم هیئت محترم وزراء هم از اقدامات وزارت خارجه تا یکدرجه مسبوقند وباحیثیات دوستانه که جناب وزیرمختارروس در کارها می فرمایند امیدواریم این بقیه هم بزودی بروند.

حاج محمد اسمعیل کاشف - مقصوداین بود که آقایان مطلع شوند که وزیر امور خارجه چه اقدامات کرده اند اینکه می فرمایند اغلب آقایان مسبوق هستند ازاقدامات وزارت‌خارجه این اقدامات مجدانه از الفاظ معموله است و این طور نیست تمام وزارتخانه ها صورتی ازاقدامات خودشان همیشه بمجلس می‌دهند و از اقدامات ایشان مطلع هستیم‌مگر ازاقدامات وزارت‌خارجه که ابداً اطلاعی نداریم ومقصود از این استیضاحات این بود که اقدامات خودشانرا بنمایند بنده عرض می کنم که هیچ اقدام نکرده‌اند وحاضرم مدلل کنم که ابداً اقدامی نکرده‌اند وما نمی‌توانیم باین‌حرفها متقاعد بشویم.

معاون وزارت امورخارجه — اینکه می‌فرمایند اقدامات مجدانه از الفاظ معموله است این‌طور نیست اگر چند نفررا ازهیئت رئیسه معین کنند که وزارت‌خارجه اقدامات‌خودرا ارائه بدهد معین خواهد شد که وزارت خارجه ازوظایف خود تغافل نکرده است وهرقسم اقدامات‌کرده است.

رئیس - هیئت رئیسه لازم نیست معین کند کمیسیون خارجه حاضر است آنها که مفصل‌است ونمیشوددرمجلس‌اظهار کردممکن‌است در کمیسیون ارائه کرد.

معاون وزارت‌خارجه - حاضرم‌درآنجا ارائه‌نمائیم .

تقی‌زاده - نه ماه تمام است که قشون روس در اینجا اقامت دارند و ورود آنهارا مردم تا یك اندازه ازسوء اعمال دولت‌قدیم می‌دانستند بعد از آنکه طهران مفتوح و تسلیم شد ودولتی جدید اداره مملکت کرد مردم گمان میکردند اول اقدام دولت جدید در اخراج آنها است مدتی هم گذشت وآنها هم همین قسم بودند واقامت‌داشتند اهالی ایران باین مسئله خودرا تسلی می‌دادند که هنوز مجلس باز نشده است پس از افتتاح مجلس چشم داشتند که وکلا از وزراء بخواهند که چرا اقدامات خودرا دراخراج آنها ننموده‌اید‌وازآنها بخواهند که اقدامات بنمایند نمایندگان ملت قبل از اینکه مجلس افتتاح شود آنلایحه را نوشتند و امضاء کردند و پیش وزیر امور خارجه فرستادند و از او خواستند در این باب اقدامات سریعانه نموده و در هر موقع نمایندگان ملت را از اقدامات خودش بی اطلاع نگذارند لکن قشون که نتیجه نه بخشید و همین قسم آنها اقامت دارند و وزارت امور خارجه یك ذره اقدام نکرده است دراینکه علت توقف قشون اجنبی در این مملکت چیست دیگر لازم‌نیست من مثل بعضی آقایان در زحمت اقامت روس اظهارات کنم که اقامت قشون روس چقدر اسباب زحمت است اینرا هر ایرانی کم حس هم میداند لازم بشرح و بیان نیست این مثل اینکه بگویم پیرمرد کشتن بداست بچه کشتن بداست پستان زن بریدن بداست امروز ازاقامت قشون‌روس‌هرایرانی‌ناله‌میکندناله می کند گوشت وپوست واستخوان‌هرایرانی‌که چراقشون اجنبی درخاك ماقامت‌دارند اهالی اینخاك ازاقامت اینها نهایت درجه متأذی است وبی اندازه شاکی است اینکه میگویند دسته‌دسته میروند بنده‌میگویم همان‌قسم که گفتندجاشانراعوض‌میکنند یك‌قسمت‌از تبریزرفتنداما کجارفتند رفتند بچلفاازقزوین رفتند اما بانزلی وسایرنقاط‌عرض‌میکنم‌درهرنقطه‌وجودشما فقدآنهااز برای‌عدم جریان‌امورمختل نمودن‌ادارات دولتی‌کافی است و از برای‌مخالفت وجلو گیری از نفوذ دولت در روی تبعه خودش و از برای

اینکه ادارات دولت تماماً غیر قادر بشود باجرای وظائف خودش واینکه گاهی اظهار داشته اند که برای امنیت آمده‌اند سلب امنیت ازایران کرده‌اند چنانچه در مراکز بیطرف دنیا ودر روزنامه‌های باانصاف مغرب نوشته‌اند که وجود قشون روس در ایران باعث اغتشاش شده وسلب امنیت نموده‌است امامن نمیگویم قشون روس برای امنیت آمده است میگویم لازم است آقایان اعاده نظری باظهارات دولت دروقت ورود قشون روس بخاك ایران بنمایند کهدولت روس بدولت ایران وسایر دول چه اظهار کرد وبچه دلیل این قشون را وارد کردند وآنچه دولت روس صراحة بتمام دول گفته‌است چیست در پارسال همین وقت‌ها بود که قشون دولت تبریز را محاصره کرده‌بود وبواسطه‌شدت گرسنگی اهالی تبریز درنهایت سختی افتاده‌بودند وآذوقه یافت نمیشد تبعه دول همجوار بواسطه تحصیل آذوقه رجوع بکونسولخانه‌های خودشان کردند کونسولها درقونسول خانه انکلیس جمع شدند وبعد تلکرافی بشاه مخلوع کردند که اجازه ورود صدوهفتاد خروار گندم بآنها داده‌شود ازبرای تبعه خودشان شاه مخلوع نه پذیرفت وجواب گفت تبعه خودشان راخارج نمایند وبواسطه یك وحشت وخیال موهومی که تبعه آنها کردند که شاید اهالی مخالفت از بیرون رفتن آنها نمایند قونسول روس لازم‌دید است ورود یك عده قشونرا تقریباً سیصد نفر که با چند کاری گندم وارد نماید این مطالب بخوبی واضح میشود در کتاب آبی که در لندن طبع میشود ودارای تمام تلکرافاتی است که بین دول در اینباب ردوبدل‌شده است امانمیدانم چطورشدباوجود اینکه قونسول‌روس وجود بیش‌ازسیصدنفر قزاق را لازم ندانسته بود دولت روس مقداری زیاد تر از آنچه قونسول‌لازم دانسته بود وارد کرد ودرهمان روز اهالی تبریز که در نهایت فلاکت و سختی بودند تلکرافی بشاه‌مخلوع کردند که‌ماحاضریم بتوتسلیم شویم وقشون اجنبی وارد نشود وآن تلکراف قدری باواثر کرده‌بود درهمان روزتلکراف کرده بود که تبریز از محاصره خارج شود و آذوقه وارد نمایند لکن قشون روس وارد شدند وچون درورود آنها بین انجمن‌وقونسولخانه‌مذاکرات زیاد شد یك‌سند کتبی بانجمن آذربایجان دادند که از برای حفظ‌تبعه‌خارجه دولت روس لازم میدانند توقف یك عده قشون خودش‌را تاآن اختلاف برطرف شود لکن در آنجایك‌ضمانت‌شد که بین دولت روس‌وانگلیس بود که بالاشتراك این‌قرارداد شد این است علت ورودقشون‌روس بآذربایجان امادرمسئله ورودقشون روس بقزوین اظهار کردند چون در موقع هجوم بختیاریها خوف خطری برای تبعه خارجه است لازم‌است عده احتیاط درقزوین باشد اما در مسئله اردبیل هیچکدام ازاینها نبود یك‌دسته شاه سون دزد بآنجا هجوم آوردند درصورتیکه نه خوف تعرض بنفسه‌بودند مطلب دیگردر آنصورت مجال نداد که دولت خودش اقدام کند و قشون‌وارد نماید رفتند بانجا درصورتیکه شاه‌سون وارد شده بود و آنچه باید بکند کرده بود دراینصورت این یکی از مطالبی است که تکلیف هیئت وزراء بلکه ازوظایف نایب‌السلطنه هم‌هست که اقدام نمایند در اخراج این‌قشون برای اینکه در آنجا ها هم که شاه یانایب‌السلطنه رامسئول‌نمیدانند قید شده‌است آنها مسئول هستند باستثنای دو مورد یکی در استقلال مملکت پس در واقع در اینگونه امور نایب‌السلطنه هم مسئول است باید متفقاً اقدامات نماید و نتیجه اقدامات خودشانراهم اطلاع بدهند اینکه گفته میشود بعضی مطالب است که نمیشود اظهار کرد وزارت‌خارجه ماهااسرارندارد بلی در وزارت خارجه اسراردولتی است.

که نمی‌شود اظهار کرد مثلا دولت آلمان درسرحد فرانسه نقشه جنگی دارداز‌اسرار است‌نمیشوداظهار کرد امااینکه وزارت‌خارجه دراینخصوص باسفارت روس اظهاری کرده است و جوابی شنیده است از مطالبی نیست که‌بتوان گفت ازاسرار است‌بدبختانه درمجلس گذشته هم همین جوابها را بما میدادند که حالا می‌دهند هرچه راجع بوزارت خارجه بوداز اسرارشمرده می‌شد دراین‌مدت من‌بااطمینان‌میگویم یك ذره اقدام نشده است بله روز های چهار شنبه سفیر روس میآیداینجا یك‌چای می‌خورد دربین‌چای خوردن وزیر امور خارجه در بین صحبتهای متفرقه یك کلمه هم می گویند درخصوص قشون خودتان خیال اعاده ندارید آنهم یك کلمه می گویندخواهم اعاده داد واسم اینرا می گذارند اقدام اینقدربین من ووزیر امور خارجه در لفظ اقدام مذاکره شده است درلفظ مقدمه مذاکره نشده است که مشتق ازقدم است یاازتقدم این‌ترتیب اقدام نیست‌پارسال وقتی که سفیر روس وانگلیس رفتند پیش شاه و اعاده مشروطیت را خواستند وبالباس رسمی رفتند درتمام دنیافردای آنروزبتوسط روزنامجات دانستند که چنین اقدامی‌شده است دراینخصوص لازم‌نیست اینجا باسفیر روس بترتیبی که گفتم مذاکره کنند یك روز هم لازم است سفیر ایران در پطرزبورغ بالباس رسمی برود پیش‌وزیر امور خارجه یااجازه بخواهدبرود پیش امپراطور روس بگوید دولت‌من می گویدقشون‌خودشانراچرا اعاده نمی‌دهدوبموجب اظهاریکه‌درموقع ورودآنهانمودید وبموجب‌اسنادی که سپرده اید وقت آنستکه قشون خودتان را باز خوانید آنوقت خارج ازدو قسم نیست یا می گوید اعاده می‌دهم واعاده می دهند ماهم خیلی متشکر می‌شویم‌وممنون می‌شویم که بوعده‌خود وفانموده‌اند ومی‌دانیم که خواهند نمود ونمی گویم این را از دولت روس بخواهم ما ازدولت خودتان می‌خواهیم که خود دولت باین ترتیب از دولت روس بخواهد بااینکه جواب‌نامساعد می‌دهند غیر ازاینکه‌دیگر نیست آنوقت تکلیف دیگری هست که رجوع بلندن می کنم‌وبهمین ترتیب سفیرما درآنجابالباس رسمی میرود ومیگوید دولت‌من میگوید دولت‌روس چنین جواب مودهد و در این ورود قشون روس ضمانت مشترکه بین‌دولت انکلیس وروس‌بوده‌است اقدام وزارت خارجه اینست و من اطمینان کامل می‌دهم که دراین نه ماه این اقدام نشده است فقط یك مراسله رسمی من دیدم نوشته بودند که این قشون‌مراجعت‌می کنندویك‌دسته‌هم رفته‌اند‌امانمیدانم چه شد که آندسته که‌حرکت کرده‌بودند بزور رفتند باردبیل این معلوم است وقتی شما در یك شهری پنجهزار نفر بفرستید خیلی شاکی میشوند اما اگر ده هزارنفر بفرستند وبعدپنجهزار آنرا برداریدخیلی راضی میشوند آنها همینکار را میکنند وآندسته را که برمیدارند نه اینکه خارج کنند همان قسم که گفته شد جاشان را عوض میکنند و بهمین ترتیب بتمام نقاط شمالی یکدسته میگذارند این وظیفه وزارت امور خارجه است که میگویند که اگر در تبریز امنیت باقی نبود چرا یکدسته را برداشتید اگر باقیست چرا بقیه را برنمیدارید دیگر آنکه معاون وزارت امور خارجه گفت دوسیه را نمیشود بمجلس بیاوریم بنده میگویم وزیر امور خارجه وقتی بمجلس بیآید یك دوسیه زیر بغلش باید باشد و من باین حرفها قانع نمیشوم‌وهمین قدراست که‌مامیتوانیم‌تمام‌اقدامات‌وزارت امورخارجه را غیرکافی بدانیم.

وزیرامورخارجه — اقدامات مفصل در اینخصوص شده است باز هم همین قسم که خواستند اقدامات مفصل خواهد شد.

محمدهاشم‌میرزا — اگر در مقابل این اظهارات جواب وزیر امور خارجه همین قدر باشد بنده قانع نمی‌شوم بلکه تقاضای رأی مثبت و منفی می کنم.

فاتح‌الملك- مذاکرات زیاد شده‌است‌معاون وزارت خارجه گفت اقدامات شده خودحضرت وزیر هم میفرمایند اقدامات شده نمایندگان ملت از ایشان استدعا میکنند تمنا درخواست‌میکنند که‌مقداری‌از اقدامات خودشانرا اظهار نمایند نمیدانم ما چقدر بدبخت هستیم که نمیدانیم اقدامات وزارتخارجه در یك‌چنین مطلب بزرك چیست یك مقداری ازاقدامات خودشانرا اظهار نمایندا‌ینکه میگویند اقدام‌شده‌است کفایت‌حال مارا نمیکنند.

(در لفظ‌استدعا وتمنادرخواست میکنم‌مقداری از اقدامات خودشانرا اظهار نمایند) جمعی از وکلا تعرض کردند که ماظهار میکنیم نه‌درخواست‌واستدعا

وحیدالملك- قسمت بزرگی‌ازعرایض‌بنده راآقای‌تقی‌زاده فرمودندمقصودعمده از این‌استهضاح این‌بود که‌بدانیم ازروزیکه آنلایحه سی‌و دو نفر از وکلا فرستاده شده در خصوص اخراج قشون روس هیئت‌وزراء ومخصوصاًوزیر امور خارجه چه اقدامی کرده‌اند و بدانیم مأمورین پولتیکی مادرپطرزبورغ و لندن‌چه‌اقدامی کرد.اندونمیخواهیم‌بدانیم باسفیرروس و انکلیس چه صحبت‌شده است‌و چه‌انشاء الله هائی آنها گفته‌اند بنده‌نمیدانم‌چه‌اقدامی شده است‌همینقدر میدانم این‌اقدامات بدرجه صفر بوده است صفرصفر- صفر ازمطبوعات روس‌و انکلیس مقدار اقدامات ما معلوم میشود بنده پارسال هم روزنامجات انکلیس را میخواندم امسال هم میخوانم خلاصه روزنامجات روس رایارسال هم‌میخواندم‌امسال هم‌میخوانم‌می‌بینم اقدامات دولت نسبت‌بپارسال خیلی کم‌شده است‌پارسال درمسئله آن تیاتریکه پادشاه درآورده بود درباغشاه وکاغذمهر میکردند از اینجا شرحی بروزنامجات در این خصوص نوشته شد بنده‌دیدم در تمام روزنامه جات دنیاتکذیب کرده‌اندروزنامجات‌فرانسه‌انکلیس امسالی روس حتی روزنامجات عربی‌زبان یهودی هم تکذیب کرده بود که خیر اینطور نیست نور عدالت اعلیحضرت شاهنشاهی‌ساطع و لامع است و شرق- غرب عالم‌راگرفته وامسال‌اینهمه دروغها نشرمیکنند و شهرت میدهند یك کلمه در یك روزنامه تکذیب

نمیکنند در اینخصوصها چه اقداماتی کرده اند چه اقداماتی کرده اند مأمورین مادر پای‌تختهای‌خارجه کهمشغول خوش گذرانی هستند اینهابوظیفه مأموریت خود عمل‌نکرده اند سهل‌است اینها اداء حق‌نمك- خوارگی مارا نکرده اند کدر ازای‌این‌بولیکه بآنها داده میشود یك خدمتی بنمایند بنده که باینمطالب قانع نمیشوم.

وزیر امورخارجه — درچه باب باید تکذیب شود چه‌شهرت خلافی داده‌شده است.

وحیدالملك-روزنامجات اینجا حاضراست.

وزیرامورخارجه — درمطبوعات لندن تکذیب شده است ونوشتجات لندن و پطرز بورغ حاضر است میخواهید هروقت ارائه بدهم.

حاجی‌سید نصرالله — بنده‌عرض میکنم جناب وزیر امورخارجه حق ندارند این‌دلتنگی‌و گلا را بگیرند برای اینکه هروزارتخانه یك مانعی در اقدامات واصلاحات منظوره خودش دارد لکن تا یکدرجه اقدام میتواند بنماید درمقداری که در امور اومانع دیده می‌شود مامیتوانیم یك اندازه مماشات و مسامحه نمائیم لکن درحقیقتش این‌است که من‌دراین امر بخصوص هیچ‌مانع وعایقی نمی‌بینم ومسلم است که‌از برای پیشرفت ووصول باین‌مقصد مهم‌ما باید باروابط دوستانه اقدام نمائیم تمام نظرملت باین بودکه پس‌از افتتاح مجلس این‌اقدام خواهدشدواین قشون معاودت خواهدکرده این‌یك سرمایه قوی بود ازبرای اعاده دادن این‌قشون که‌قلوب مجروح این ملت ملتئم میشد باینکه این‌قشون معاودت میکرد و منتها آرزو وآمال اینملت همین بود ویك سرمایه قوی ماهمان وعده های صریح بطی‌همان دولت بود کهم این‌دولت را مطمئن کرده بود وهم بتمام دنیا اعلان کرده‌بودکه وقتی امنیت حاصل شد اینها را عودت میدهم بهمین سرمایه قوی ممکن بود متوسل شد وآنهارا اخراج کردلکن بینی وبین‌الله ازوزارت خارجه خیلی قصورشده است درصورتیکه محتاج‌بهیچ سرمایه دیگرنبود.

وکیل‌التجار — هرچه باید گفته شود گفته شدلکن میخواستم این‌نکته را عرض کنم که وزراء نباید در اینگونه امور منتظر اظهارات وکلا باشند فرض میکنم مقامات و مسئولیت وزارت بکنار آخر خودشان هم‌یك‌فردی از افراد همین ملت‌هستندیاخیر وحال اینکه مسئول تمام‌مطالب راجعه بوزارت‌خارجه است این‌نباید منتظر اظهار ازطرف مجلس بشود خودش باید دریك چنین مسئله‌که توجه عموم ملت باوست اقدامات کافیه بنماید ودر جواب مجلس‌وقتی که‌بآنها اظهار میشود میگویند دوسیه حاضر نیست و اقدامات شده‌است در صورتیکه میدانیم مطالب حق کردن ومذاکرات دراینخصوص نمودن یك چیز فوق‌العاده نیست آنهم در صورتیکه خودشان اظهار کرده‌اند و وعده صریح داده‌اند که معاودت بدهند اینها اقدامات مجدانه فعلی میخواهد باید تلگراف بشود بوزیر مختار خودمان که هر روز برود بخواهد مطالبه کند وحالی نماید بآنهاکه وجود قشون‌روس در ایران بیشتر اسباب بی‌نظمی شده‌است این دیگر لازم‌نیست بااینکه مااصرار نمائیم ومتأسفانه درمقابل می‌بینیم هیچ‌اقدامی نشده ویك استیضاحی خواسته‌ام چهل روز است طول کشیده واین امرار وقت معلوم است چقدرمضراست.

معتمدالتجار — همین‌قدر عرض میکنم اقدامات وزیر امور خارجه کافی نیست باید رأی گرفته‌شود.

معززالملك معاون‌وزیرامورخارجه گفتند عدهٔ از قشون روس رفته است بنده‌عرض‌میکنم توقف ده‌نفرقشون اجنبی در مملکت مستقل‌وهن است ازبرای این‌مملکت اگردرجای دیگر نبود وزیرامور خارجه خواب وخوراك را برخود حرام میکرد تا رفع این‌وهن را از دولت خود بنماید و از روزی‌که اینها وارد شده‌اند تمام افراد اینملت اظهار شکایت وتألم میکنندشاه‌این‌مملکت دریوم افتتاح مجلس گفت قلب‌من ازاقامت قشون‌روس مکدر است ووزیرامور خارجه وعده دادکه اقدامات میکنم و میروند بنده اطمینان ندارم از اقدامات ایشان لکن سؤال میکنم چه اقدامی کرده‌اند در واقع استیضاح است یعنی مؤاخذه است که چرا اقدام کافی نکرده اند وآنچه کرده‌اید چیست چیزیکه در جواب مامیگویند اینکه اینمطالب رانمیشود گفت‌بنده عرض میکنم وزارت خارجه اسرار دارد لکن آنها اسرار برای مانیست بایدبما اظهار نمایند.

حسنعلیخان- تمام آقایان میداننددوزیرامور خارجه هم‌شاید بدانند که‌امروزه مدار دنیابرافکار عامه است افکار عامه است که‌دنیا را میگرداند افکار عامه است که‌محمدعلی میرزا را بیرون کردو اسباب این سعادت شد مااول وسیله که در دست داریم از برای حفظ واسترداد حقوق خودتان آزادی خواهان دنیا هستند که تمام‌افرادبشر را برادر میشناسند دولت نمیشناسند ملت نمیشناسند تمام رابرادر میدانندوآن نمیشود وبدست‌نمیآمد مگرباقدامات نمایندگان‌خارجی وبنده عرض میکنم ازروزیکه‌این‌دولت جدیدتشکیل شده است ازطرف وزارت خارجه ابداً اقدامی نشده است اگر از طرف یکدولتی اقدام شده و قشون خود راوارد اینخاك کرده وبکارت‌این خاك‌رابرداشته است‌وزارت خارجه‌ما علاوه‌بر اینکه اقدامی بمخالفت نکرده‌است‌سهلست‌مساعدت هم کرده‌آنروز که وزیر مختار روس گفت قشون وارد میشود باید بگوید در کدام مملکت یك چنین انقلابی شد و خون از دفاع تبعه خارجه نریخت درآن موقع‌که یازده ماه تمام در تبریز جنك بود وتوپ شربنل ازبالای سراهالی تبریز ردمیشدزنها تفنك میانداختند و جنك میکردند زنها آنها را بطوری راحت کرده بودند و محافظت میکردند که مشغول‌توپ بازی بودند کدام یك دینار ازمال‌آنها تلف شده است بنده ازاین مکان امروز فریاد می- کنم وبصدای بلند بآزادیخواهان دنیا میگویم که‌از اقامت قشون روس در این خاك ماراضی نیستیم و میدانیم‌که مظلوم شده ایم واز طرف ملت بوزیر امور خارجه میگویم باین اظهارات راضی نیستم و اگر بنده را وزیر خارجه متقاعد نکنند تقاضای رأی می کنم.

لسان‌الحکماء- هر یك از آقایان دلیلی اقامه کردند برعدم همراهی وزیر چون دوسه مرتبه مذاکره شد حقوق بین‌الملل ونزاکت بین‌الملل‌بنده عرضی‌بهمان‌دلیل‌میکنم اگراقدام کرده‌بودند بموجب قانون عدالت قشون روس مراجعت کرده بود در فصل مساوات حقوق بین الملل مصرح است همان قسم‌که درهر مملکت یك قانون اساسی خصوصیست که اهالی‌آن مملکت فصول آنرا فریضه ذمه خود میدانند همین قسم یك قانون عمومی اساسی است بین دول‌که بایدرعایت آن موادرا بنمایندبنده‌عرض می کنم ملت نجیب ایران ثابت کرد پس از این همه خونریزی و ایسار جان مال که خود را داخل در حوزه تمدن نموده است‌ودر این شدائد وبلیات حفاظت کرد تمام تبعه خارجه را حفاظت کرد سه‌اصل عهده از آنقانون‌اساسی عمومی‌را که عبارت است از حیثیات فیزیکی مادی وحیثیات بلتیکی وحیثیات اخلاقی تمام دنیا میدانند که ما مقصودی جز حفاظت همین مواد اصلیه و انسانیت وتمدن نداریم‌پس‌بنده عرض میکنم‌بموجب همان قانون اساسی بر اعلیحضرت امپراطورروس که اول کسی است که در مقام حفاظت واصول آن قانون اساسی‌ایجاد کنکره لاحه‌کرد که‌تمام‌عقلا و متمدنین دنیا تحسین کرد بر ایشان‌است که‌بموجب همان اصول این قشون‌را معاودت بدهند و حیثیات فیزیکی صوری ومعنوی راحفظ نمایند و یقین‌دارم اگر اقدام کرده بودند تا بحال‌اینها معاودت کرده بودند وبنده بهیچوجه‌باین اظهارات متقاعد نمیشوم.

آقاسیدحسین‌اردبیلی- مذاکرات زیاد شده‌است وبکلی موضوع خارج‌شده‌است بایددانست که موضوع مذاکرات چیست مقصود ما شکایت از قشون روس نیست مقصود وموضوع توضیحات بود که چه اقدام کرده‌اند میخواستیم بدانیم که‌اقدامات رسمی خودشان‌چیست مثلادر خراسان قنسول روس سند داده‌است که پس ازحصول‌امنیت‌آنها میروند. ودر سایرنقاطهم همین‌قسم‌سند داده اند‌درصورتیکه خراسان‌ازهرجاامن‌تراست چراهیچ حرکت‌نکرده‌اند در اینخصوص ها میخواستیم بدانیم هیچ‌اقدامی شده‌است یاخیر واینکه درجواب میگویند عده از قشون روس رفته است این جواب ما نمیشود بنده میگویم تایکنفر ازاین قشون درخاك ایران‌باقی است اعتراض ما باقی است آیا امنیت حاصل نیست آیا باین درجه هیچوقت امنیت بوده است و بنده تصورمیکنم تا اقدامات رسمی نشود نتیجه گرفته نخواهد شد روسها ملاحظه میکنند منافع سیاسیه خودرا دراین ترتیب می‌بینند در صورتیکه برخلاف است این‌حرکات احساسات مسلمین راکدر میکند وبنده عرض میکنم هرقدر این استیضاحات مکرر شود وزیر امور خارجه هم همان جوابها را مکرر میدهد پس لازم میدانم رأی مثبت و منفی گرفته شود.

وزیرامور خارجه— عرض کردم اقدامات شده است ودوسیه وزارت‌خارجه رامیآورم و نشان‌میدهم.

دکترعلیخان- اولا اغلب اظهارات که مکرر است‌بنده‌لازم نمیدانم اظهارشود واینکه‌بعرض آقایان عیوب توقف واقامت‌قشون راذکر می کنند لازم‌باظهارمانیست‌روزنامجات خارجه میگویندمعلوم است‌احساسات‌مادر اینخصوص‌سؤالات مااز‌وزیرباید ازاین قبیل باشد که‌عدهٔ آنهاچقدراست‌چقدرازآنها رفته است چقدر هست آنها که هستند چرا هستند

ولفظ اقدامات را بنده بکلی غلط میدانم اقدامات شده است معنی ندارد باید بگوئید این اظهارات راکرده ایم و این جوابها را دارم وبنده‌اعتقادم اینستکه باید مهلت بدهیم جوابهای خودشانرا بیاورند اگر مکفی دیدیم فبها والا آنوقت اقتضای رای نمائیم

وکیل الرعایا - یك مملکتی راما هزاران سالهاست که متصرفیم درهای تجارت اوهم بازاست برای تمام دنیا لکن برای ورود قشون خارجه باز نیست بدون اجازه دولت ورضایت ملت دراین مملکت یك عده قشون وارد شده وزیر امور خارجه باید بگوید در مقابل آن چه اقدامی کرده است دریك مملکت شش هزار ساله قشون دیگری چرا وارد شده اگر جواب مقتضی بعداز بیست وپکروز داد وزیر امور خارجه فبها والا یك رأی خودم را می کنم ویکنفربجای اومیگذاریم که بتواند اداره نماید

ناصرالاسلام-مذاکره کافی است لازم است رای گرفته شود .

رئیس — در اینجا یکنفر از نمایندگان پیشنهاد کرده است که بماند تاوزیر امورخارجه اقدامات خودشانرا در کمیسیون خارجه ارائه نمایند اگر پذیرفته نشد آنوقت رای مقتضی گرفته شود.

وآقای دکتر علیخان هم که تأیید همین رأی می کنند حالا دو نفر رای ساکت خواسته‌اند وسه نفر تقاضا کرده‌اند رأی منفی گرفته شود حالا اگر تصویب میکنند اول رأی ساکت گرفته شود من پیشنهاد میکنم که از توضیحات وزیر امور خارجه چون مجلس قانع نیست بایشان وقت داده شودتاروز شنبه اقدامات خودرا اظهار نمایند اگرمجلس قانع شد رأی ثابت گرفته شود والارأی منفی گرفته‌شود اول باین پیشنهاد رأی میگیریم هر کس موافق همین پیشنهاد تصویب می کند این مسئله بماند تا روز شنبه چنانچه قرائت شد قیام نماید چند نفری بر خواستند عده آنها بده‌نفر نمیرسید .

رئیس - پس موافق پیشنهادان سه‌نفر رأی منفی میگیریم باین‌عبارت مجلس شورای‌ملی پس از اتمام تقریرات وزیر امور خارجه باکمال تأسف اظهارات ایشانرا موقع قبول ندانسته و مباحثات مطلب مطرح شده راختم مینماید هر کس این پیشنهادرا تصویب میکند قیام نماید همه‌قیام‌نمودند اتفاق تمام‌حاصل شد.

وزیر علوم - ۱۵ فقره تقاضای امتیازات برای اشخاص خواسته شده و بنده تقاضا میکنم و یك فقره.

تقی زاده — بنده تکلیف میکنم بهیئت‌وزراء که ازامروز اقدام جدی دراخراج قشون روس بنمایند ونتیجه‌رابمجلس اظهار بنمایند.

وزیر جنك - همین‌طور که اظهار کردندما بایدحرف آخری خودمان راتمام کنیم

اسدالله میرزا - بعقیده بنده ضرر ندارد که هیئت وزرامتفقاً بدربار روس وانگلیس تلگرافی بنمایند گفتند این مطلب خارج‌از موضوع‌است .

رئیس - موضوع مذاکرات روز ۳شنبه بقیه راپورت کمیسیون عدلیه راپورت کمیسیون علوم معارف در خصوص محصلین مسکو وتقلیس‌راپورت کمیسیون فوائد عامه در خصوص جنگل های اربابی است

رئیس‌حرکت کرد مجلس ختم‌شد

جلسه ۴۹

صورت مجلس یوم‌سه شنبه۲۷شهر محرم‌الحرام۱۳۲۸

مجلس سه ساعت و نیم قبل از غروب منعقد گردید درتحت ریاست آقای‌مستشارالدوله

معاضدالملك صورت مجلس گذشته را قرائت کرده.

محمدهاشم‌میرزا- درصورت مجلس‌نوشته شده است‌که رأی‌در پذیرفتن نمایندگی آدینه محمد خان باکثریت رأی‌داده شد درصورتیکه باتفاق‌رأی داده شده بود.

رئیس صحیح است.

آقامیرزااحمد- درخصوص رای منفی هم اکثریت بودنه اتفاق.

رئیس -صحیح است.

ذکاءالملك تلگرافی قرائت‌کردکه از تبریز بعنوان وزیر جنك ووزیر داخله مخابره شده بود مشعر بر اینکه صبح بیستم بسنگر های رحیمخان حمله بردیم و جنابان سالار ملی و رشیدالدوله و سعیدالدوله هم همراه بودند پنجدقیقه‌بیشترمقاومت نکرده دو عراده توپ‌دروانااوا گذاشته فرار کردند بنده وییرم خان تعاقب کرده تا یکساعت بغروب مانده هفت‌فرسخ آنهارا تعاقب کردیم برف فریب یکذرع بودعدهٔ زیادی‌ازآنهامقتول‌ودستگیر شدند اگرزیادی‌برف وبلدیت آنهانبود تمام‌دستگیرمیشدند از طرف مابجز یك اسب تلفات نشده‌است شب‌در یوزبند توقف کردیم بعد سالار ملی‌وسعید الدوله وبقیه اردو هم رسیدند صبح حرکت کرده نزدیك بسرتان آمدیم فردا خبر از رحیمخان میرسد علت اینکه بیشتر تعاقب نکردیم این بود که توپهای شنید رومسیو دهازه عقب بودند در صورتیکه قرار شد تعاقب کنیم سعیدالدوله ورشیدالدوله‌راباپانصد سوار عقب آنها خواهم فرستاد با رحیمخان پیش ازدویست‌سوارنیست رحیمخان یا میرودبقوجه بك‌لو یامیرودبمغان و ماك روسیه چون از حسرتان تا رودارس یك فرسخ‌بیش نیست‌در صورتیکه‌بخاك روسیه نرفت و در حسرتان ماند تکلیف چاکران معلوم‌است در صورت رفتن بخاك روسیه تکلیف‌را معین فرمایند در این جنك توپهای شنیدر بواسطه زیادتی برف بکار برده نشد جعفرقلی‌ویبرم .

رئیس- جناب حاجی‌شیخ محمد باقر مجتهد همدانی درضمن تگرافیکه بوزارت‌داخله کرده‌اند شرح مبسوطی تشکر از مذاکرات ششم‌و سیزدهم مجلس کرده است محض استحضار خاطر آقایان عرض شد .

ذکاءالملك—راپورت‌شعبه‌پنجم‌رادرخصوص رسیدگی باعتبارنامه لواءالدوله قرائت کرده‌مشعر بر اینکه رسیدگی باعتبارنامه‌لواءالدوله نماینده کمره وخونسار نموده چون دوسیه از طرف هیئت رئیسه نرسیده‌بود محول‌بجلسه آتیه‌شد و اعتبار نامه دکتر حیدرمیرزا گر چه نباید بشعبه‌پنجم رجوع شودمعتمد-الملك چون کارنداشت رسیدگی کرد دکترحیدرمیرزا باصدر الاسلام در درجه اول منتخب شده انداز روی نظامنامه انتخابات‌لکن دردرجه‌ثانی صدرالاسلام‌بموجب یك‌رأی علنی دکتر حیدر میرزا را انتخاب کرده و رأی آندونفر معلوم نیست باید مجدداً آراءاین‌سه‌نفر بانجمن‌نظار قسم‌رفته‌یکنفر از آنهامعین‌شودو یك‌طغری کاغذ در کمیسیون آمده است که‌دکترحیدرمیرزااستعفا کرده‌و یك‌طغری کاغذ هم‌رسیده‌است که‌انتخاب‌دکترحیدرمیرزا ازروی تهدیدو تطمیع بوده است باید وزارت داخله تحقیقات نموده بشعبه اظهار دارد تا بتواند شعبه رأی خودش را اظهار نماید.

لایحه قانون قبول ونکول‌بروات تجارتی قرائت شد از ماده‌ششم‌تاماده دهم بکمیسیون عود کرد ماده الحاقیه هم کمیسیون نوشته بود راجع باینکه بعد از سه ماه این قانون در تمام ممالك ایران باید معمول و مجرا باشد پیشنهادی دکتر امیر خان راجع بفرمول عبارت قبول‌ونکول‌بروات تقدیم کردپیشنهادی ارباب کیخسرو و تقی زاده در خصوص تمبر بروات نموده بودند موکول بجلسه‌آتیه شد.

رئیس - شور اول در این‌لایحه ختم‌شد این ماده الحاقیه وپیشنهادها رجوع بکمیسیون خواهد شد راپورت‌کمیسیون معارف وعلوم‌را ذکاءالملك قرائت کرد مبنی بر اینکه دو نفر از شاگردان ایرانی که یك‌نفر درتفلیس ویك نفر دریطرزبورع تحصیل میکنند یك عریضه بمجلس عرض کرده‌اند ومخارجی خواسته‌اند که تحصیلات خودشان را تمام نمایند کمیسیون باین ملاحظه که اگر بپذیرد این مسئله نظایر بسیار پیدا خواهد کرد رجوع به وزارت علوم‌نمود وبملاحظه اینکه‌محصلین‌هم‌مأیوس نشوند چنین تصویب می نماید که وزارت علوم تحقیقات از مدارسیکه درآنجا هستند نموده‌دوسیه تحصیلات آنهارا بخواهد چنانچه محصل هستند در حق آنها توجهی بشود لکن وزارت علوم اظهار داشت که در بودجه وزارت علوم از برای محصلین خارجه مجلس معین کرده لکن راجع‌است باشخاصی که تحصیلات مقدماتی را درمدارس ایران کرده تصدیق نامه در دست داشته آن وقت‌وزارت علوم آنهارا اعزام‌نماید

ودر ذیل این راپورت شرحی نوشته‌بود مشعر بر اینکه‌چند فقره شکایت‌از کاشان‌رسیده راجع‌باین که موقوفاتی درید آقا شیخ احمد بوده آقا سید محمد کاشانی وقفنامه و احکامی از حجج الاسلام عتباب اظهار داشته که تولیت با من است وزارت اوقاف ازشیخ احمد انتزاع کرده بتصرف آقا سید محمد داده است کمیسیون عمل وزارت اوقاف را تصویب میکند لکن آقاشیخ احمد اظهارات‌خودرا بعدلیه بنماید

وکیل التجار - این خبر بچه مناسبت در اینجا آمده است و قرائت میشود نمی‌توانم دراین رأی بدهم .

ذکاءالملك- این شکایت وقتی از کاشان رسیده بوده که کمیسیون عرایض تشکیل نشده بود باین جهة بیمناسبت بکمیسیون علوم و معارف واوقات رجوع شد .

وحیدالملك — همین قسم که فرمودند این وقتی‌بکمیسیون رجوع‌شد که کمیسیون‌عرایض نبود وما لابد شدیم جوابی برایش بنویسیم‌این‌بود که اینجواب نوشته‌شده‌است .

آقاشیخ‌محمد — بنده‌در خصوص معارف